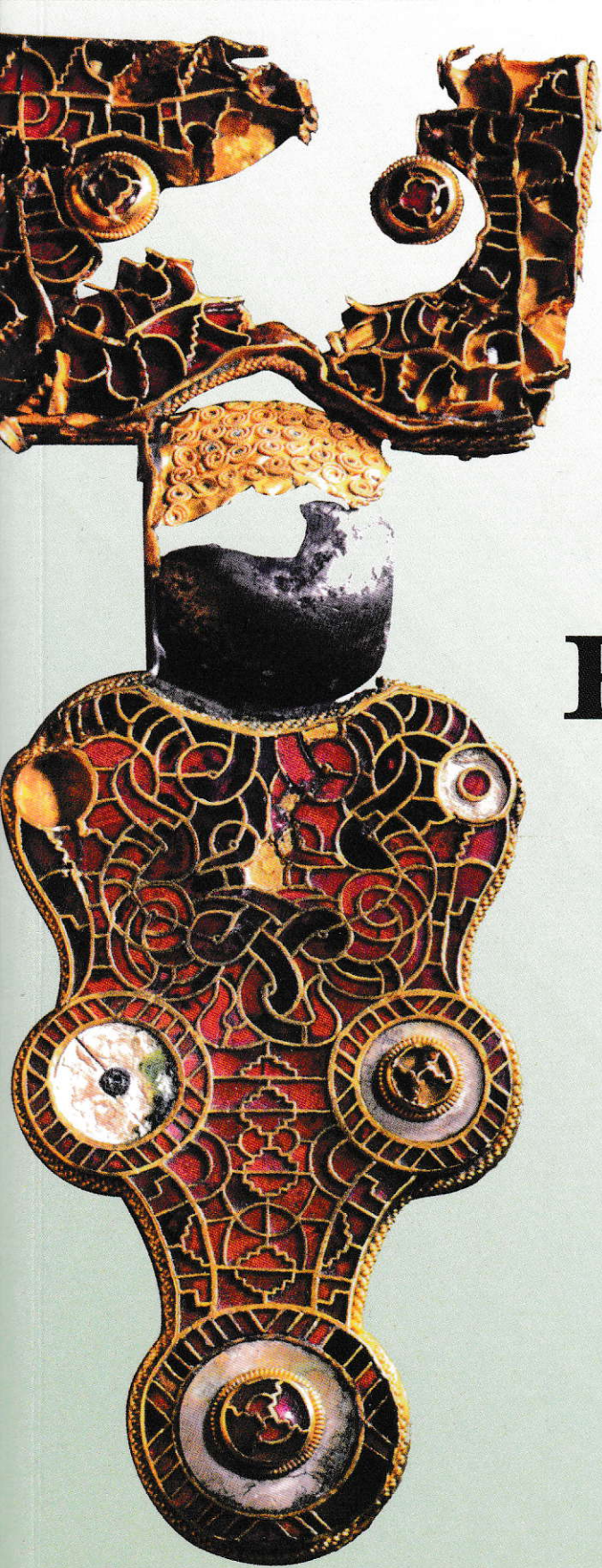

Studiekring Eerste Millennium

Friezen Franken en Saksen

Oude en nieuwe visies

PAPIEREN TIJGER

SEM-reeks
VERGETEN VERLEDEN
Deel 4

Redactie *SEMafloor* (Janus Jochems, Alex Laenen, Ad Maas, Kurt Wayenberg)

Friezen, Franken en Saksen

Oude en nieuwe visies

Eerder verscheen:

Willibrord en Bonifatius. Waren ze ooit in Nederland? Vergeten Verleden. Deel 1. ISBN 90 6728 176 X, Breda. ISBN 90 77135 10 3, Gent, 2004.

De Peutinger-kaart en de Lage Landen. Vergeten Verleden. Deel 2. ISBN 978 90 6728 209 3, Breda, 2007.

Zee, wind, veen en land. Kustvorming in de Lage Landen. Vergeten Verleden. Deel 3. ISBN 978 90 6728 219 2, Breda, 2009.

Afbeelding omslag: Fibula van Wijnaldum

ISBN 978 90 6728 293 2

© 2013 Stichting Uitgeverij Papieren Tijger, Breda

info@papierentijger.org

www.papierentijger.org

© Studiekring Eerste Millennium (SEM)

info@semafoor.net

www.semafoor.net

NUR 680

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De redactie heeft er naar gestreefd de rechten op de illustraties te respecteren volgens de wettelijke bepalingen. Wie desondanks meent nog rechten te kunnen doen gelden, kan zich alsnog tot de uitgever wenden.

Inhoud

Inleiding 9

Oude en nieuwe visies

Hoofdstuk 1 11

De geschreven bronnen en de vraag naar de identiteit van de Franken (Friezen en Saksen)

Marco Mostert, Utrecht

Inleiding 11

1.1 Archeologische, naamkundige en geschreven bronnen 11

1.2 Romeinse geschreven bronnen over de Franken 14

1.3 Wat kunnen we van de Romeinse geschreven bronnen over de Franken leren? 22

Noten 25

Hoofdstuk 2 29

Franken, Friezen, Saksen en andere migranten in België en Nederland archeologisch bekeken

Marc Lodewijckx, Leuven

Inleiding 29

2.1 De migratieproblematiek 29

2.2 Herkomst van de migranten 30

2.3 Redenen en historiek van de migratie 32

2.4 De relatie tussen Romeinen en Germanen 37

2.5 De Germaanse nederzettingen 39

2.6 De Germaanse grafvelden 47

2.7 Macabere depots van oorlogsbuit 52

2.8 Het Germaans archeologisch materiaal 54

2.9 Gelduba – de geschiedenis van een grensstad 57

2.10 De Franken in het Romeinse leger 60

2.11 De Franken op het platteland 62

2.12 Kenmerken van migratie en integratie 72

2.13 De taalgrens 73

Besluit 75

Literatuur 75

Hoofdstuk 3 83

Woongebieden: oude en nieuwe inzichten

Ad Maas, Leende

- Inleiding 83
- 3.1 Kelten, Germanen en Romeinen 84
- 3.2 Bataven 86
- 3.3 Cananefaten 92
- 3.4 Friezen 94
- 3.5 Franken 98
- 3.6 Saksen 107
- Enkele conclusies 112
- Noten 113

Hoofdstuk 4 117

Friesland en Frisia in het eerste millennium

Redactie van SEMafoor

- Inleiding 117
- 4.1 Frisii en Frisia in de Romeinse tijd tot circa 250 n.Chr. 117
- 4.2 Frisii en Frisia in de na-Romeinse tijd tot circa 500 n.Chr. 118
- 4.3 Frisii en Frisia in de vroege middeleeuwen van 500-1000 n.Chr. 120
- 4.4 Friezen en de graven van Holland 126
- 4.5 Friezen in en na de tiende eeuw 132
- Conclusie 133
- Noten 134

Hoofdstuk 5 135

Franken, Frankenland en Beieren

Ad Maas, Leende

- Inleiding 135
- 5.1 Opkomst van de Franken 135
- 5.2 Merovingers; bronnen: mythen en daden 142
- 5.3 Taalkundige benadering van de teksten van voor het jaar 1000 146
- 5.4 Dynastieën: Merovingische en latere heersers 148
- 5.5 Historie van de Merovingers 151
- 5.6 Geschiedenis van Frankenland 155
- 5.7 Expansie van de Franken 165
- Enkele algemene conclusies 168
- Noten 169

Hoofdstuk 6 171

Saksen en Angelsaksen

Kurt Wayenberg, Lint

- 6.1 Genetica legt nieuwe uitdaging op tafel voor geschiedenis-schrijvers 171
- 6.2 Basisbegrippen in de genetica: mtDNA, y-DNA en haplogroepen 173
- 6.3 De oudste Europese migraties volgens Oppenheimer 180
- 6.4 Het (on)gelijk van Oppenheimer 184
- 6.5 Over Kelten, Juten, Vikingen, ... en Saksen 186
- 6.6 Welke taal werd er dan gesproken in de rest van de Britse Eilanden? 192
- 6.7 Migraties uit Scandinavië 196
- 6.8 Waar woonden de Saksen in de vijfde eeuw? 198
- Conclusie 202
- Noten 204

Hoofdstuk 7 207

Een nieuwe hypothese omtrent de oorsprong van de Saksen

Benedikt Sas, Gent

- Inleiding 207
- 7.1 DNA-analyse als hulpwetenschap voor de geschiedkunde en archeologie 207
- 7.2 Vragen omtrent de herkomst en eigenheid van "de Saksen" 209
- 7.3 Het geval "Sas" 210
- 7.4 De sagen over de herkomst van de Saksische stam 217
- 7.5 De Saksen als soldaat – handelaars onder de Seleuciden of Ptolemaeën 218
- 7.6 Archeologische vondsten 222
- Conclusie 222
- Noten 223

Hoofdstuk 8 225

Friezen, Franken en Saksen in Frankrijk

Guido Delahaye, Amersfoort

- 8.1 Visie van Albert Delahaye in het kort 226
- 8.2 Actuele discussiepunten 228
- 8.3 Laat de bronnen spreken 252
- Conclusie 254
- Noten 255

Tot besluit 257

De oudere generaties in de Lage Landen bij de zee hebben nog wel een kaartje in hun gedachten uit de methode voor geschiedenis op de lagere school: de woongebieden van Friezen, Franken en Saksen (deze volgorde vaak) waren per provincie nogal duidelijk. Bij de generaties die onderwijs genoten via wereldoriëntatie werd dat beeld wat vager, want het geschiedenisonderwijs werd toen thematisch georganiseerd. Niet meer een chronologische ordening was primair, maar meer hoe mensen met hun wereld omgingen. Het onderwijs bleef nog voornamelijk vanuit nieuwe onderwijsmethoden geprogrammeerd. Daar komt nu ook geleidelijk verandering in: ontdekkingsstochten via zoeken op internet zijn al heel gewoon en de omgeving verkennen via apps wordt een nieuwe didactiek in het onderwijs over het verleden. Bekend is het verhaal van de klas die totaal afgeknapt was op de leraar die echt de gang van zaken in de loop der eeuwen en jaren besprak: "al dat gezeur... over wat toch allemaal al voorbij was". Toen kwam er een historica die de klas meedeelde dat zij geen geschiedenisles kwam geven. Ze zag meer in allerlei actuele problemen die de groep zeker zouden aanspreken, maar ze vroeg zich wel af of de klas wilde weten hoe dat allemaal zo gekomen was. In no-time was de groep bezig om uit te zoeken wanneer hun voorouders christen waren geworden. En er bleken heel wat voorouders te zijn.

Hoe je ook geschiedenisonderwijs genoten hebt (laten we collectief hopen dat het genieten was), het was zelden helemaal onjuist, bedrog en flauwekul. Dit boek laat zien dat vorige generaties niet onnozel waren en voor zover mogelijk van wanten wisten, maar dat de historische omstandigheden van 1000 tot 2000 jaar geleden veel ingewikkelder en genuanceerder waren dan wat toen de onderwijsopbrengsten waren. De zoekende mens weet dat dat per definitie zo is: inzichten breiden zich ongetwijfeld uit, niet alleen door de ontdekking van nieuwe mogelijkheden, waarschijnlijkheden en zekerheden, maar vooral ook door meer dimensies te zien in wat we al wisten en "inzagen". Over het algemeen laat dit boek zien dat het verhaal over Friezen, Franken en Saksen veel gecompliceerder is dan ooit leek. Machtsverhoudingen veranderden voortdurend, machtsgebieden bewogen, machtsaanspraken veranderden door geboorten, huwelijken en erfenissen. Grafvondsten laten zien dat er contacten waren over grote afstanden. Zo gesloten waren de woongebieden niet. De rondtrekkende vreemdelingen waren vaak welkom, omdat ze nieuws brachten, bepaalde technieken beheersten en soms problemen konden oplossen waartoe de autochtone groep niet in staat was. Samenwerking en afstemming konden ook lonend zijn. Maar diepe ressentimenten bestonden ook en zinvol geweld werd bepaald niet geschuwd.

Met betrekking tot Friezen, Franken en Saksen is dit boek een stand van zaken-verhaal. Vertrokken wordt vanuit degelijke overzichten van de huidige historische en archeologische kennis van zaken (hs. 1 en 2). Na een algemene schets van woongebieden van Bataven, Cananefaten, Friezen, Franken en Saksen (hs. 3), worden

achtereenvolgens nieuwe geschiedschrijvingen van Friezen (hs. 4), Franken (hs. 5) en Saksen (hs. 6 en 7) gepresenteerd. In hoofdstuk 5 vindt een opmerkelijke uitstap plaats: in de geschiedschrijving van de Franken wordt nu ook de regio Frankenland (Franken) in Duitsland betrokken. De hoofdstukken 6 en 7 zijn onder meer gebaseerd op informatie uit DNA-onderzoek. In hoofdstuk 7 wordt de familienaam Sas in verband gebracht met de geschiedenis van de Saksen op basis van DNA-onderzoek in de familie en algemener DNA-onderzoek. Dit opent mogelijk ook perspectieven voor mensen die De Vries of Frank(en) heten. Het laatste hoofdstuk (8) is waarschijnlijk wederom het meest controversieel: de visie en hypothese van Albert Delahaye wordt geactualiseerd naar voren gebracht. Betoogd wordt dat Friezen, Franken en Saksen zeker niet in het huidige Nederland woonden, maar in Noordwest-Frankrijk. In enkele andere hoofdstukken wordt wel op dat thema ingegaan, voornamelijk vanuit de optie dat deze hypothese in verder onderzoek niet verworpen hoeft te worden. Andere hoofdstukken laten ruimte voor een vroeg-middeleeuwse bewoningsgeschiedenis van Laag-Nederland en gaan niet mee met de geografische beperking van die geschiedenis in Noordwest-Frankrijk. Deze discussie kan niet als een gedane zaak worden beschouwd.

Dit boek is het meest omvattende actuele referentiekader om deze en andere discussies te baseren op wetenschappelijk verantwoorde argumentatie. Er wordt verslag gedaan van nieuwe inzichten. Archeologisch onderzoek dwingt om over oude opvattingen na te denken, niet alleen vanwege wat gevonden wordt (en de datering daarvan) maar ook vanwege wat niet gevonden wordt en aangevuld wordt met voorkennis. Spectaculair zijn de hoofdstukken 6 en 7, die waarschijnlijk een discussie openen over de werkelijke mogelijkheden van DNA-onderzoek. Dat we in onze geschiedschrijving van de Franken altijd de Duitse regio Frankenland ("Franken") negeren is minstens opmerkelijk. Dit verslag van voortschrijdende inzichten is tot stand gekomen door de inbreng van professionele onderzoekers (hs. 1, 2 en 7) en privaat – onderzoekers of amateurs. Het tijdperk van gescheiden werelden lijkt ten einde te komen.

Voor veel mensen is het op de basisschool aangeleerde begrip *Friezen, Franken en Saksen* haast een leuze, een slagzin om de Nederlandse identiteit samen te vatten, en voor sommigen misschien wel een strijdkreet.

Drie hoogleraren en drie professionele amateurs buigen zich in deze publicatie over dit thema dat het gebied van de Lage Landen bestrijkt, met aan de ene kant Duitsland en aan de andere kant van de Noordzee en Het Kanaal het land van de Angelsaksen.

Het verhaal over Friezen, Franken en Saksen blijkt veel gecompliceerder dan ooit leek. Machtsverhoudingen veranderden voortdurend, machtsgebieden bewogen, machtsaanspraken wijzigden door geboorten, huwelijken en erfenissen. Grafvondsten laten zien dat er contacten waren over grote afstanden. Zo gesloten waren de woongebieden niet. De rondtrekkende vreemdelingen waren vaak welkom, omdat ze nieuws brachten, bepaalde technieken beheersten en soms problemen konden oplossen waartoe de autochtone groep niet in staat was. Samenwerking en afstemming konden lonend zijn. Maar diepe ressentimenten bestonden ook en zinvol geweld werd bepaald niet geschuwd.

ISBN 978-90-6728-293-2

9 789067 282932 >

SEM-REEKS:
Vergeten verleden
Deel IV